

Educational Copyright Conference - 19 December 2017, Buchmann Faculty of Law, Tel Aviv University

מוסדות חינוך עסקו מאז ומתמיד בענייני זכויות יוצרים, כיצרנים של חומר המוגן בזכויות יוצרים, בעלי החומר ומשתמשים בו.

שינוי דפוסי ההוראה - מאנלוגי לדיגיטלי, מלימוד בכיתה להוראה מרחוק, שינויים בתעשיית ההוצאה לאור האקדמית – התגברות בריכוז השוק העולמי ועלייה המחירים, יחד עם שיטות רישוי שונות, כמו גם שינויים בחוק בשנים האחרונות הביאו לעימותים ישירים.

בארצות הברית, מו"לים שונים קראו תיגר על אוניברסיטת ג'ורג'יה בשל השימוש שלה בעותקים אלקטרוניים; בהודו, המו"לים קראו תיגר על אוניברסיטת דלהי בגלל שיטות צילום המקראות; בישראל, מו"ל מקומי קרא תיגר על פרקטיקות הצילום של האוניברסיטה העברית, ובקנדה, ארגון של מו"לים קרא תיגר על הפרקטיקות של אוניברסיטת יורק.

בדרך כלל, שימוש הוגן / fair dealing/fair use נמצא בלב הדיונים המשפטיים. עם זאת, בעת ובעונה אחת, הליכים חוקיים אלו פוגשים תהליכי נגד כגון הדרישה של ארגונים שונים כי המחקר שאותו הם מממנים יפורסם גם בצורת הגישה הפתוחה, רשויות שיפוט שונות השוקלות רפורמות חקיקה, וכן ספריות פירטיות כמו SciHub. הכנס דן בנושאים אלו ואתגרים נוספים. (מתוך [ההזמנה לכנס](#) - תרגום שלי. מ.ב.)

הכנס חולק לשלושה חלקים:

1. תיקי זכויות יוצרים משפטיים בעולם
2. רישיונות, גישה פתוחה
3. התנגדות, פתרונות ותוצאות

ההתייחסות לנושא זכויות היוצרים, בתחום האקדמיה, שונה בין מדינה למדינה:

החוק הישראלי, חוק זכות יוצרים, תשס"ח-2007, מתייחס למושג 'שימוש הוגן' בצורה רחבה מאוד, שניתנת לפרשנויות רבות. הערפול בניסוח הביא עמו חשש מתביעות משפטיות ובעקבות כך, הגבלות על שימוש במחקר ובלמוד. בפרויקט מיוחד שנוסד באוניברסיטת חיפה, הוקם הפורום להשכלה נגישה אשר שם לו למטרה להגיע להסכמות ולנסח "עקרונות פעולה" שיבהירו את תחומי השימוש המותרים.

הדוברים בכנס העבירו ביקורת על כי החוק עצמו נותן זכויות מסויימות לבעל היצירה וזכויות מסויימות למשתמש. אך כאשר מוסיפים את החוזים, הרישיונות, קודי ההתנהגות, והגבלות טכנולוגיות כאלו ואחרות למעשה מחלקים מחדש את הזכויות האלו ולא דווקא מכבדים את החוק. הפתרונות לעניין זה הם מגוונים ואפשר ללמוד רבות ממה שקורה בעולם היום.

שימוש הוגן מוגדר גם בחוק האמריקאי ועמו פרשנויות ועקרונות פעולה שונים שנוסחו במהלך השנים.

ברוב מדינות אירופה אין כלל התייחסות למושג שימוש הוגן, וההתייחסות היא לחוק בלבד. מדינות האיחוד האירופי חופשיות להחליט מה מידת אימוץ החוק. חלקן מחמירות יותר וחלקן פחות. בהרבה מדינות עניין זה מאפשר לאקדמיה טווח פעולה רחב הרבה יותר.

בהודו ובמדינות נוספות השיטה המקובלת היא חוק שאליו נוספים "יוצאי דופן". למשל העתקה לצורכי לימוד מעוגנת בחוק כ"יוצאת דופן" ולכן מותרת לחלוטין, ללא אחוזים וכמויות.

רוח חדשה ומרגשת נשבה בכנס – לא עוד פעילות מתוך חשש מתביעות ענק אלא פתיחות גדולה יותר לקראת האקדמיה ולקראת הנגשה חופשית יותר של המידע והידע אל מי שצריך אותו.

הדוברים בכנס:

- פרופ' מיכאל בירנהק, מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת ת"א – הציג את נושא הפרטיות באוניברסיטאות.

- עו"ד תרזה נובר, מהאיחוד האירופי – חוק זכויות יוצרים באירופה – ללא שימוש הוגן או עקרונות פעולה, רק החוק עצמו קובע! לא ניתן לנסח עקרונות פעולה ללא השתתפות המו"לים הגדולים.
 - ד"ר בודו בלץ, מאונ' אמסטרדם – הדגיש והבליט את הרעיון כי **החוק מדבר על מה שמותר, לא על מה שאסור!**
 - ד"ר יפית לב-ארץ, אונ' ניו-יורק – הציעה: ניסיון לרישיון – אם נעשה ניסיון סביר להשגת רשות, אז תהיה פטור ע"פ חוק מהפרת זכויות יוצרים.
 - פרופ' אורית פישמן אפורי, המכללה לניהול – הפורום להשכלה נגישה: best practices
 - פרופ' בשיר שמנד, מאונ' נירמה סיפר על תביעה שהוגשה נגד אוניברסיטת ניו-דלהי והתוצאות המפתיעות מתביעה זו: במשך שנים אונ' דלהי השתמשה בשירותיה של חנות צילום קטנה על מנת שתדפיס עבורה חוברות לימוד בהם היו קיימים חלקים מיצירות עם זכויות יוצרים. לפני מספר שנים החליטה ההוצאה לאור של אונ' אוקספורד לתבוע את אונ' דלהי על הפרת זכויות יוצרים – שכן בחוברת היו ציטוטים מיצירות שאוקספורד הייתה הבעלים שלהן. תוצאת המשפט הייתה מפתיעה ומהפכנית: השופט ביטל את התביעה לחלוטין! הסיבה לביטול: הזכות לידע, ללימודים, למחקר גדולה מהזכות לקניין של המו"לים הגדולים. איך אונ' דלהי עשתה זאת – בעזרת מחאה חברתית: הם הגיעו כל כך רחוק ב"באז" התקשורת-חברתי שהם יצרו סביב התביעה הזו, שבסופו של דבר אפילו סטודנטים מאוניברסיטת אוקספורד הפגינו נגד אוניברסיטת אוקספורד. **אקטיביזם חברתי במיטבו!**
 - בריאנה שופילד, Author's Alliance – הציגה את הארגון שלה ואת פעילותו החשובה - ארגון שעוזר לכותבים/סופרים להכיר את עולם זכויות היוצרים ומלמדים אותם איך להפיץ את ספריהם בלי להיכנס לצרות עם המו"לים. שופילד הזכירה אפשרויות שונות לפרש את ה"שימוש ההוגן" וכולן בעייתיות: למשל "חוק ה-10" – מותרת העתקת פרק אחד אם יש בספר עד 10 פרקים ומותרים 10% אם יש יותר מ-10 פרקים. היא גם סקרה את המשפט המרתק של המו"לים נגד אונ' ג'ורג'יה שעדיין מתנהל, מזה למעלה מ-10 שנים. עוד אזכור שלה: כאשר חוקרים נשאלים על מידת השימוש שיתירו לעשות בפרסומיהם - 90% מהכותבים מרשים שימוש ביצירה שלהם וחלק גדול מהם מעודד זאת.
 - פרופ' אריאל כץ, אונ' טורונטו - סיפר כיצד ניצחה האונ' העברית את המו"ל שוקן בתביעת זכויות יוצרים. כמו כן הזכיר כי: **Fair dealing is a STANDARD not a RULE!**
 - עו"ד דלית קן-דרור, מאוניברסיטת חיפה – סקרה את המודלים השונים לפירסום ב OA, מגבלות ויתרונות.
 - ד"ר סיגל להב-שר, מהקונסורציום מלמ"ד –דיווחה שהגישה החדשה של מלמ"ד היא לבדוק לעומק כל חוזה חדש עם המו"לים ואילו אפשרויות חלופיות קיימות בגישה פתוחה. בנוסף, מציעה לקדם מאגרים מוסדיים ותחומיים.
- סיכמו: מירה בן ארי, אוניברסיטת תל אביב וד"ר לין פורת, אוניברסיטת חיפה.